

POLITIKA I AKADEMIJA U SRBIJI: SLUČAJEVI

Tokom poslednjih godina u Srbiji je u nekoliko navrata pokrenuta kampanja protiv objavljivanja, uvođenja u nastavu ili dodeljivanja priznanja društvenim naučnicima iz inostranstva koji su tokom devedesetih godina negativno pisali o politici Srbije. Nakon objavljivanja knjige „Politika“ Endrjua Hejvuda (*Andrew Heywood*), 2004. godine, reagovao je najpre preminuli član SANU Mihailo Marković, a zatim i Emil Vlajki, profesor Univerziteta u Banjoj Luci, i penzionisani profesor Fakulteta političkih nauka u Beogradu, Vladan Cvetković. Reagovanja su bila u sličnom tonu: „Znate li, Srbi, da vaša deca uče da ste genocidan narod?“ Uz to Četković delegitimiše recenzenta: „Ta knjiga je neka vrsta „Milosrdnog anđela“ koja opet bombarduje, ovog puta lažima i falsifikatima uz pomoć raznih „lokatora“, od kojih se jedan već pojavio sa visokom titulom dopisnog člana SANU“. Pokojni akademik Marković ide i dalje zaključivši: „On [Stanovčić] bi, zapravo, zasluživao da bude isključen iz Akademije, ali to po Statutu nije moguće. Zato je, recimo, i Bogdan Bogdanović još uvek njen član“ (<http://www.srpskapolitika.com>). U knjizi se na četiri mesta usputno pominju bosanski Srbi i Srbija u kontekstu etničkog čišćenja, sprovođenja političkog programa „Velike Srbije“, genocidne politike i opravdane vojne intervencije, pri čemu se u jednom slučaju pravi analogija sa nacističkom nemačkom (Hejvud, 2004, 219, 223, 279). Oponenti pri tome insistiraju na dva aspekta: diskvalifikaciji recenzenta, akademika Vojislava Stanovčića, i činjenici da će studenti učiti (ovde to valjda znači nekritički prihvatiti) takve stavove.

Drugi karakterističan slučaj jeste nedavni protest studenata Fakulteta bezbednosti protiv uvođenja u nastavu hrestomatije „Etika rata“ Dragane Dulić i Branka Romčevića. Razlog za to bio je tekst, kako se kaže, *izvesne* Meri Kaldor (*Marry Kaldor*) u kome se pominju OVK, Kosovo i Srbija. Opet samo kao primer, a ne predmet analize. Na jednom mestu se kaže: „Samoodbrambene grupe ili reformističke snage, poput RPF u Ruandi ili pak elemenata OVK, mogu se ubrojati u kosmopolitske ili

demokratske grupacije.“ Na drugom se Srbija navodi kao jedan od primera gde se država „divljački okrenula protiv sopstvenog naroda, upotrebljavajući oružanu silu u nizu masakra protiv velikog broja sopstvenih građana“ (Dulić i Romčević, 2010, 273). U ovom slučaju se ide i dalje u zahtevu za odgovornošću. Peticija je upućena nadležnim državnim institucijama ukazujući na „antiustavno delovanje“ priredivača, a studenti ističu da se ovakvim potezima „srpska strana slabi pred predstojeće pregovore Beograda i Prištine“ (<http://www.mc.rs>).

Ipak, najistaknutiji slučaj jeste dodeljivanje počasnog doktorata Majklu Volzeru (*Michael Walzer*), profesoru emeritusu Univerziteta u Princetonu, na predlog Fakulteta političkih nauka i uz podršku organizatora ILECS (*International Law and Ethics Conference Series*) konferencije u junu 2010. godine. Pre nego što je prerastao u „slučaj Volzer“, ovaj događaj je dobio značajnu medijsku pažnju pokrenuvši proteste članova nekih institucija (protest četiri člana SANU i peticija 129 profesora Univerziteta u Beogradu za oduzimanje doktorata) i bio predmet desničarskih tribina, blogova i internet foruma. Kvalifikacije koje su pri tom iznošene su najraznovrsnije. Volzer je nazivan „mesijom“ i „apostolom“ rata, ideologom „NATO genocidne i ekocidne politike svuda u svetu“. U uglednom nedeljniku NIN pojavio se patetični tekst Lidije Kujundžić, „Doktorat bez (po)časti“, u kome se navodi da je, „dok je Srbija igrala protiv Nemačke na Mundijalu 2010, dr Milan Brdar... u kafani „Šumatovac“, objašnjavao za NIN zašto dr Volzer nije zaslužio počasni doktorat Beogradskog univerziteta“, i objavljena pomalo skaredno skraćena verzija intervju sa Volzerom pod iskupljujućim nadnaslovom „Nisam mesija rata!“ (<http://liduss.blogspot.com>). Scena je bila kompletna. Borci protiv „akademskog i nacionalnog poniženja“ objašnjavali su narodu, uz utakmicu reprezentacije protiv tradicionalnih srpskih dušmana, kako su novi neprijatelji i kolaboranti iskoristili manjak budnosti i podmetnuli „prevarantski predlog“ za dodeljivanje počasnog doktorata.

Od stvaranja takve medijske atmosfere više privlači pažnju argumentacija sa kojom se to činilo i koja se menjala iz teksta u tekst. Sve je započelo sa protestom Milana Brdara i Aleksandra Jokića „protiv akademskog i nacionalnog poniženja“ (<http://www.nspm.rs>), koji je bio usmeren protiv izbora učesnika konferencije ILECS. Autori su protestovali kao bivši suorganizatori konferencije, a protiv poziva organizatora Majklu Vozeru, Dejvidu Lubenu (*David Luban*) i Igoru Primorcu, koji „u ozbiljnoj zemlji ne bi doživeli gostoprimstvo na najvišem, akademskom nivou“. Za predlog dodele doktorata Majkla Volzera kaže se da je to „besprimeren događaj“ jer on „u našem kontekstu nije značajan kao autor citiranih knjiga, nego kao intelektualac koji se entuzijastički zalagao za bombardovanje Srbije“. I u nizu drugih istupa je relativizovan naučni doprinos Majkla Volzera, čime se valjda previdelo da njegovo ime figurira u referencama velikog

broja tekstova objavljenih u Srbiji i da ima značajno mesto u najmanje dve knjige, koje su prerađeni doktorati Beogradskog univerziteta (Glantić, 1995; Sládeček, 2008). Ove knjige, kao i do tada prevedene Vozerove knjige (dve), pokazuju da je u Srbiji recepcija Volzerove teorije bila više usmerena na njegovu teoriju pravde i komunitarnu kritiku liberalizma, nego na teoriju pravednog rata. Čak je i malo pažnje posvećeno njegovom spornom tekstu „Politika i moral na Kosovu“ iz 1999. godine, koji je autor ovih redova preveo odmah po njegovom objavljivanju (<http://www.nspm.rs>).

U sledećem koraku lopta se vraća malo unazad. U protestu četvorice akademika (<http://www.vidovdan.org>) kao i u pomenutom „objašnjenju“ Milana Brdara beogradskom NIN-u više se ne osporava naučni kredibilitet Majkla Volzera, nego njegovo zalaganje za intervenciju. Brdar kaže: „On nije sporan po svom filozofskom naučnom delu, ali to nije dovoljno za dobijanje počasnog doktorata nigde u svetu, pa ni kod nas“. Dakle, nije pitanje da li je Volzerovo delo značajno ili ne, nego se pitanje, u krajnjem, svodi na to da li su njegov tekst „Politika i moral na Kosovu“ i kasniji tekstovi i izjave, u kojima „u krajnjem“ opravdava intervenciju protiv Srbije, dovoljan razlog da mu se ne dodeli počasni doktorat, ma kakve druge vrednosti njegove teorije bile. Da bi se odgovorilo na to pitanje, neophodno je bilo ući u detalje Volzerovog stanovišta, za šta je malo ko bio ili raspoložen ili sposoban, a oni koji jesu bili su zlonamerni u meri koja ne čini raspravu mogućom (<http://www.slobodanjovanovic.org/tag/moral/?lang=lat>).

Umesto pokretanja takve rasprave, koja bi se ticala i nedosledne prakse dodele počasnih zvanja na Univerzitetu, Univerzitet je osnovao posebnu komisiju koja je trebalo da ispita „okolnosti“ pod kojima je došlo do dodele počasnog doktorata. Ovo telo je između ostalog trebalo da ispita da li je Fakultet političkih nauka „prevario“ tela Univerziteta prikrivajući činjenice o Volzerovoj poziciji u pogledu Kosova u obrazloženju predloga u kome je stajalo samo da je Volzer imao „ambivalentan stav prema NATO intervenciji u Srbiji“. Pitanje se svelo na njegov stav o intervenciji, a on jeste bio ambivalentan.

Volzer je, s jedne strane, tvrdio da postoje moralni razlozi koji opravdavaju intervenciju, ali da, s druge strane, način na koji je intervencija izvedena (bombardovanje) dovodi u pitanje legitimnost same intervencije, jer nisu poštovana načela reciprociteta i imunizacije neboraca od ratnih dejstava. U tekstu se bombardovanje navodu kao lakši put koji „vodi u moralnu anomaliju: nova i opasna nejednakost čini je vidljivom. Mi smo, očigledno, spremni da ubijamo srpske vojnike; mi smo spremni da rizikujemo ono što se eufemistički zove „kolateralna šteta“ za srpske, a takođe i kosovske, civile. Ali, nismo spremni da pošaljemo američke vojnike u bitku. Dobro, ja ne volim bitke i u potpunosti prihvatam obavezu demokratski izabranih vođa da čuvaju živote svoga naroda, sve živote.

Međutim, ovo nije moguće moralno stanovište.“ (<http://www.nspm.rs>). Osim ove, pominju se i druge anomalije ovog oblika intervencionizma, gotovo sve sa spiska onih koje su i u Srbiji najčešće pominjane kao razlozi protiv intervencije. Teško da se takvi stavovi mogu pripisati ideologu NATO bombardovanja. Ni u tekstu autora iz 2002. godine „The Argument about Humanitarian Intervention“ (<http://www.dissentmagazine.org/article>) ništa ne ukazuje na drugačije stanovište, bez obzira na zlonamernu interpretaciju Brđara i Jokića da iz toga slede zaključci: „1) da je bombardovanje Srbije bilo opravdano, 2) zato što je Srbija (bila) genocidna država, 3) da je Evropa neodgovorna i nesposobna da rešava probleme u sopstvenoj kući, 4) da je agresija SAD i NATO na Jugoslaviju moralno opravdana, a) kao spasavanje obraza Evrope, b) kao zaustavljanje srpske genocidne politike na KiM“ (<http://www.nspm.rs>). Ništa od navedenog ne sledi osim preformulisanoг zaključka (1) u kome bi reč bombardovanje bila zamenjena rečju intervencija, ali ovaj osvrt nije mesto za takvo razmatranje.

Ipak, prema Volzeru, razlozi za intervenciju jesu jači uprkos pomenu tim anomalijama, čak i uprkos tome što je „etničko čišćenje u savršenom skladu sa vazdušnom kampanjom i, delimično, njena posledica“. Razlog za to je, prema Volzeru, srpski „moralni dosije iz Bosne“, gomilanje vojnih trupa na granici sa Kosovom, izbeglice „koje su već na putu“ i potreba da se ukloni Milošević sa vlasti. Koliko su to dobri razlozi, jedno je pitanje, ali se oni svakako ne mogu osporavati pozivanjem na prazne ili poluistinite fraze o „čuvanju dostojanstva“, „slobodarskoj i antiokupacionoj tradiciji“ i „čuvanju istine o bombardovanju“. Uostalom, nije mi namera da raspravljam o valjanosti ovih argumenata, jer i sam smatram da ukupni balans razloga ne bi pretegao na stranu tako izvedene intervencije, ali ne smatram da razlozi, ako nisu dovoljno jaki da opravdaju intervenciju, uopšte ne postoje.

Želim da pitanje postavim drugačije. Da li Volzerovo opravdanje intervencije prelazi okvire argumentacije sa određenom, ma kako ograničenom, informacionom osnovom, i može li se ono shvatiti kao rezultat zlonamernog i neprijateljskog odnosa? Čini mi se da to nije tako iz više razloga. Prvo, najveći deo njegove argumentacije uklapa se u teorijski okvir koji je formulisani i pre bombardovanja 1999. godine i njena uverljivost ne zavisi od slučaja Kosova, nego je samo pokušaj nepotpune primene teorije na ovaj slučaj, što je Volzer stalno ponavljao u Beogradu. Drugo, njegova argumentacija je daleko umerenija od prevladajućeg intelektualnog raspoloženja u periodu kada je izneta, čak i od argumentacije nekih počasnih članova SANU (Habermas). Srpski intelektualci bi trebalo ozbiljno da se suoče sa činjenicom da je stav o „opravdanost intervencije“ postao skoro opšte mesto, često samo usputno navedeno u mnogim tekstovima i raspravama, čak i od dobronamernih autora, a ne da traže

saveznike na marginama i da diskvalifikuju sve one koji misle drugačije. Volzer nikako nije bio nekritičan prema načinu na koji je ta intervencija izvedena, dovodeći zbog toga u pitanje i njenu legitimnost i posledice. Njegove izjave i prisustvo u Beogradu ukazuju na to da je došao da uči i sluša, i da svoje mišljenje o opravdanosti intervencije nije promenio zato što, prema njegovom mišljenju, nije čuo bolje argumente, a ne zato što je ubeđeni eksponent nekakve imperijalne politike. Konačno, sporni tekst je objavljen u vreme kada se intervencija već privodila kraju i kada se zakula intelektualna rasprava o njenoj opravdanosti, tako da svako dovođenje u vezu njegovog stava sa njegovim navodnim podržavanjem američkog imperijalnog projekta spada u domen spekulacije i „tajnog“ znanja koje običnim smrtnicima nije dostupno.

Prema tome, odluka o dodeli (ili oduzimanju) počasnog doktorata Majklu Volzeru veštački je suočena sa odmeravanjem njegovih profesionalnih zasluga, s jedne strane, spram patriotskih i državnih razloga s druge, poređenjem baba i žaba. Ukratko, nije bilo mesta za raspravu nego samo za „postrojavanje“ prema najvišim patriotskim standardima zastupanja nacionalnog interesa i očuvanja kolektivnog moralnog dostojanstva. Problem je bio u tome što je sadržaj ovih standarda poznat samo posvećenima, predodređenima da uspostavljaju standarde i vode stado. Zbog toga je u Srbiji patriotizam postao samo deo scene za političko i akademsko samolegitimisanje aktera i diskvalifikaciju protivnika. Deo scene iz kafane „Šumatovac“. Što se mene tiče, ja sam sa prijateljima, neistomišljenicima, sedeo ispred televizora i navijao za reprezentaciju.

Svi navedeni slučajevi iznose na videlo jedan dublji problem srpske akademske zajednice: čudan spoj politike i akademije u današnjoj Srbiji. Ukoliko bi se pažljivije razmotrile pozicije aktera i njihovi argumenti, ostali bismo zbunjeni stalnim pomeranjem pozicije iz koje akter govori i, na kraju, slivanjem svih pozicija u jednu, moralno i dijaloški nadmoćnu poziciju. Nikada niste sigurni da li neko govori kao građanin, stručnjak, profesor, funkcioner partije ili udruženja itd. Tako, na primer, studenti koji su protestovali protiv upotrebe hrestomatije „Etika rata“ na Fakultetu bezbednosti nisu samo studenti Fakulteta bezbednosti, niti su samo studenti. Argumenti nisu važni, važno je da se vlastita pozicija samolegitimiše kao nadmoćna, a superiornost pozicije opravdava sve što je rečeno. Sve što se čulo u slučaju Volzer, na primer, često je vređalo zdrav razum, ali to je bilo manje važno ukoliko je delegitimisalo suparnike. Ono što je čudno u tome jeste da se, na kraju, ove linije podele preklapaju sa dubokim političkim podelama. Ovde priča već postaje opasna, intelektualna oholost pokušava da se udruži sa političkom moći. ¶

LITERATURA

- Dulić, Dragana i Romčević, Branko ur. (2010) *Etika rata*, Fakultet bezbednosti, Beograd.
- Glintić, Tatjana (1995) *Pravda, sloboda, jednakost*, FDS, Beograd
- Hejvud, Endrju (2004) *Politika*, Klio, Beograd
- Sládeček, Michal (2008) *Politička zajednica*, IFDT/Filip Višnjić, Beograd

INTERNET IZVORI

- <http://www.srpskapolitika.com/Tekstovi/Komentari/2006/131.html>, pristupljeno 15.01. 2011
- <http://www.mc.rs/studenti-fakulteta-bezbednosti-protestuju-zbog-udzbenika-etika-rata--hrestomatija.4.html?eventId=7734>, pristupljeno, 12.11. 2010
- <http://www.nspm.rs/search.html?ordering=o&searchphrase=all&searchword=voicer>, pristupljeno 01. 07. 2010.
- <http://liduss.blogspot.com/2010/06/slucaj-dr-majkla-volzera-na.html>, pristupljeno 10. 07. 2010.
- <http://www.slobodanjovanovic.org/tag/moral/?lang=lat>, pristupljeno 01.12. 2010.
- <http://www.dissentmagazine.org/article/?article=629>, pristupljeno 10. 07. 2010.
- <http://www.vidovdan.org>, pristupljeno 01.07. 2010